

3.1. Оцінка ділової активності у фінансовому управлінні сільськогосподарським підприємством

Фінансове управління діловою активністю сільськогосподарського підприємства є важливим аспектом забезпечення ефективності його функціонування, так як створення стабільного фінансового стану лежить в основі формування прибуткової діяльності. При цьому механізм фінансового управління повинен бути побудований таким чином, щоб з одного боку мінімізувати величину відтоку грошових потоків, а з іншого – створити умови для максимізації їх надходження.

Стійкість фінансового стану сільськогосподарського підприємства в умовах ринкової економіки обумовлюється в значній мірі його діловою активністю. Ділова активність підприємства залежить від багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів, до яких можна віднести: фактори попиту, ціновий фактор, виробничий, науково-технічний і макроекономічні чинники (грошово-кредитна, цінова, амортизаційна політика та інші заходи державного регулювання). При цьому оцінка ділової активності передбачає аналіз результатів і ефективності основної виробничої діяльності, проте її необхідно використовувати також і у визначенні безперервності діяльності сільськогосподарського підприємства. Це зумовлюється можливими

кризовими симптомами, які мають місце в аграрних товаровиробників, такі як низький рівень використання виробничих потужностей, збитковість діяльності або низька рентабельність протягом тривалого часу, різке погіршення фінансового стану, що може поставити під сумнів безперервність діяльності такого підприємства.

Дослідження сутності поняття «ділова активність» та визначення показників її впливу на управління підприємством, розглядаються в низці наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, таких як М.Ю. Гарасюк, Ю.С. Цал-Цалко, В.О. Мец, Л.О. Коваленко, В.В. Бочарова, Е.Дж. Долана, Г.В. Савицької, Л.М. Ремньової, О.О. Заїкіної, В.В. Ковальова та багато інших. Основні положення їх досліджень полягають в наступному, так на думку О.А. Гарасюка ділову активність необхідно розглядати як «...процес вибору оптимального співвідношення між набором економічних ресурсів і окремо між обсягом виробництва різних продуктів за допомогою цих ресурсів» [1]. Такого підходу дотримуються і такі вчені як А.Д. Шеремет та Г.В. Савицька, які також ототожнюють ділову активність з оборотністю активів і зобов'язань підприємства [2]. Проте, використовуючи теорію кругообігу ресурсів, надається можливість охарактеризувати предмет дослідження тільки у вузькому сенсі. І.В. Самарін пропонує приділяти увагу аналізу операційного циклу підприємства при визначенні оцінки його ділової активності [7].

При цьому існують і більш глибокі підходи до визначення поняття «ділова активність». Так Ю.С. Цал-Цалко розкриває зміст ділової активності, доповнюючи теорію кругообігу ресурсів ще двома економічними категоріями: «економічне зростання» і «економічний розвиток» [3]. Такий підхід підтримує і В.В. Ковальов, який вважає, що «...ділова активність комерційної організації проявляється в динамічності її розвитку» [4]. Дослідник О.О. Заїкіна розширює вищенаведені підходи, і стверджує, що поряд з рівнем ефективності використання ресурсів на рівень ділової активності безпосередній вплив має ще й «...ступінь виконання

підприємством плану за основними показниками які забезпечують задані темпи його зростання в сферах операційної, фінансової та інвестиційної діяльності» [5].

Схожість поглядів щодо взаємозв'язку між економічним розвитком і діловою активністю дотримуються й багато інших вчених-дослідників, що підкреслює значну актуальність досліджуваних аспектів. Проте механізм оцінки і фінансове управління діловою активністю підприємства залишається недостатньо висвітлено. Це пояснюється різнобічністю підходів при визначенні поняття «ділова активність», а також мають місце певні неузгодженості до цих підходів з відсутністю чіткого вироблення показників оцінки і методів фінансового управління діловою активністю підприємств в цілому, і зокрема сільськогосподарських.

В умовах дефіциту фінансових ресурсів, проблеми ефективного розподілу і їх використання, сільськогосподарські підприємства виходять на одне з перших місць. Тому в умовах нестабільності ринкової економіки, основним інструментом для оцінки ефективності використання фінансових ресурсів сільськогосподарського підприємства, є оцінка та аналіз їх ділової активності в цілях управління господарською діяльністю.

Економічний зміст ділової активності сільськогосподарських підприємств можна розглядати як в широкому, так і у вузькому значенні. У широкому значенні ділова активність передбачає сукупність заходів і зусиль, які проводяться підприємством з метою підвищення його конкурентоспроможності на товарному ринку. Вузьке значення окреслює його виробничо-комерційну діяльність, що зумовлює проведення аналізу фінансово-господарської діяльності у визначенні управлінського впливу на основі визначення оцінки ділової активності товаровиробника.

Загалом ділова активність підприємства відноситься до комплексного поняття, і виражається через систему взаємопов'язаних економічних категорій, що спонукає виникненню різних підходів до визначення цього поняття серед наукового колу. Це ж стосується і поняття «фінансове

управління діловою активністю підприємства», яке можна розглядати як вплив керівництва підприємства на формування поточних планів щодо розподілу і перерозподілу всіх видів доступних фінансових ресурсів з метою постійного підвищення ефективності своєї діяльності на макро- і мікрорівні.

Виходячи з того, що ділова активність підприємства є процесом, і пов'язана з результатами діяльності, виступає своєрідним потенціалом підприємства, забезпечуючи його конкурентоспроможністю, то можна стверджувати, управління діловою активністю в системі фінансового управління, відноситься до одного з провідних заходів, оскільки це генерує здатність підприємства до зростання своєї вартості. З однієї сторони «ділова активність» визначається в ракурсі комплексної характеристики діяльності підприємства, і включає в себе оцінку ступеня напруженості і виконання виробничих завдань за всіма видами показників діяльності, з іншого – це процес управління ефективністю господарської діяльності підприємства, спрямований на забезпечення його розвитку та ефективне використання всіх видів ресурсів з метою досягнення ринкової конкурентоспроможності та формування сучасного інноваційно-інвестиційного потенціалу як окремих підприємств, так і національної економіки в цілому.

Що стосується фінансового управління діловою активністю сільськогосподарського підприємства, то даний аспект потребує визначення і конкретизації здійснюваних управлінських заходів на основі проведення оцінки особливостей кожного з них. Характер такого підходу визначається наявним безперервним взаємозв'язком між ними та їх складовими елементами, які окреслюють саму методику проведення оцінки.

В якості складових елементів, методика оцінки безперервності включає аналіз фінансових, виробничих і ринкових ознак. Дана методика містить показники ділової активності, тобто «...оцінка і управління безперервністю повинна бути ув'язана з діагностикою банкрутства та вбудована в систему ризик-менеджменту підприємства» [5]. Тому на нашу думку необхідно діагностувати ознаки банкрутства, яка завжди розпочинається з виявлення

ранніх ознак фінансової неспроможності, та до яких відносять:

- різке зменшення грошових коштів на рахунках підприємства;
- значне зростання дебіторської та кредиторської заборгованостей;
- значне скорочення дебіторської заборгованості при одночасному зростанні залишків готової продукції (затоварювання);
- розбалансованість дебіторської і кредиторської заборгованості;
- одночасне скорочення дебіторської та кредиторської заборгованості;
- наявність і зростання збитків;
- скорочення виручки від реалізації;
- відсутність власних оборотних коштів.

Ключову роль в проведенні аналізу банкрутства підприємства відіграє фінансовий аналіз, в ході якого розраховують коефіцієнти які характеризують платоспроможність, фінансову стійкість і ділову активність. Внаслідок чого фінансова оцінка показників ділової активності та прогнозування ймовірності банкрутства, є складовою частиною у побудові єдиної системи антикризового управління діяльністю сільськогосподарського підприємства. Де першочерговою метою фінансового аналізу ділової активності виступає визначення найбільш пріоритетних показників, що представляють максимально повну і об'єктивну картину фінансового стану підприємства. Такими показниками можуть бути коливання в структурі активів і пасивів, величина фінансового результату, значення рентабельності власного капіталу, реалізаційних процесів, зміна показника оборотності активів і власного капіталу, а також розрахунки з кредиторами і дебіторами. Крім поточного фінансового стану, керівництво підприємства може турбувати ще й його прогноз на найближчу перспективу діяльності. Основою такого аналізу зазвичай виступає інформація, отримана з фінансової звітності сільськогосподарського підприємства, оцінка якої надає змогу відтворенню найбільш значущих аспектів здійснених господарських операцій, а також фінансової і виробничої діяльності.

Отже, аналіз ділової активності – окремий блок в системі комплексного

фінансового аналізу діяльності сільськогосподарського підприємства, значення якого полягає у формуванні економічно обґрунтованої оцінки ефективності і інтенсивності використання ресурсів товаровиробника та виявлення резервів їх підвищення. З нашої точки зору, оцінку ділової активності сільськогосподарського підприємства необхідно проводити використовуючи систему відносних показників. Подібна система повинна ґрунтуватись на принципах цілеспрямованості, повноти, релевантності, інформаційної відкритості та результативності, включаючи набір показників необхідних для проведення комплексної оцінки ділової активності в цілях фінансового управління. Основою даної системи повинні виступати показники оборотності, які обрані в якості системних відносних показників для аналізу ділової активності, так як вони надають змогу оцінити ефективність використання ресурсів сільськогосподарського підприємства, а саме: збільшення показників оборотності свідчить про більш ефективне використання ресурсів товаровиробника, що надає передумову їх оптимізації у виробничій діяльності.

З усіх показників оборотності нами пропонується виділити наступний набір показників (коефіцієнтів), необхідних і достатніх для оцінки ділової активності сільськогосподарського підприємства:

- коефіцієнт загальної оборотності капіталу (КОК_{заг.});
- коефіцієнт оборотності товарної продукції (КОТП);
- коефіцієнт оборотності оборотних фондів (КООФ);
- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (КОДЗ);
- коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (КОКЗ);
- коефіцієнт оборотності власного капіталу (КОВК).

Пояснюючи вибір саме цих коефіцієнтів необхідно зазначити, коефіцієнт загальної оборотності капіталу є свого роду узагальнюючим показником, який відображає швидкість обороту (кількість оборотів за період) всього капіталу сільськогосподарського підприємства. Відношення виручки до загальної вартості активів – характеризує ефективність

використання підприємством всіх наявних ресурсів незалежно від джерел їх утворення, тобто показує, скільки разів за рік (аналізований період) відбувається повний цикл виробництва та обігу, що приносить відповідний ефект у вигляді прибутку, або скільки грошових одиниць реалізованої продукції принесла кожна грошова одиниця активів.

З точки зору способу оцінки ділової активності – коефіцієнт обороту товарної продукції є важливим показником діяльності підприємства, так як характеризує швидкість її обороту. Іншими словами він показує, наскільки швидко сільськогосподарське підприємство отримує грошові кошти від продажу своєї продукції. Звідси збільшення даного коефіцієнта говорить про зростання попиту на сільськогосподарську продукцію товаровиробника, а зменшення – про затороварення у зв'язку зі зниженням попиту на неї.

Коефіцієнт оборотності оборотних фондів показує число оборотів середнього залишку оборотного капіталу за конкретний період, і характеризує ефективність виробництва сільськогосподарської продукції. Вибір коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості для аналізу ділової активності підприємства пояснюється прямою залежністю його поточного фінансового стану від того, наскільки своєчасною є відповідь товаровиробника за своїми фінансовими зобов'язаннями. Оборотність кредиторської заборгованості доцільно оцінювати сумісно з оборотністю дебіторської заборгованості, де коефіцієнт останньої характеризує розширення або зниження товарного кредиту, який надається підприємством, і дає уявлення про ефективність його роботи з отримання оплати за свою продукцію.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу характеризує діяльність сільськогосподарського підприємства з різних сторін. З комерційної точки зору він визначає або надлишки продажів, або їх недовистачання; з фінансової – швидкість обороту вкладеного власного капіталу; з економічної – активність руху коштів, якими ризикує підприємство. Решта показників оборотності не включені нами в систему відносних показників оцінки ділової

активності сільськогосподарського підприємства в силу певних недоліків при їх використанні у фінансовому управлінні.

На нашу думку, система відносних показників, що складається тільки з коефіцієнтів оборотності, не дозволить дати повну оцінку ділової активності сільськогосподарського підприємства, тому пропонується включити в систему такі показники (коефіцієнти), як тривалість операційного (ОЦ) та фінансового циклів (ФЦ). Операційний цикл дає уявлення про загальний час, протягом якого фінансові ресурси «заморожені» в запасах і дебіторській заборгованості. Підприємство повинно прагнути до зменшення даного показника з метою якнайшвидшого вивільнення грошових коштів. Операційний цикл більше фінансового на середній час обертання кредиторської заборгованості. Це пояснюється тим, що підприємство оплачує рахунки постачальників з тимчасовим лагом. Скорочення тривалості фінансового циклу також відноситься і до позитивної тенденції в діяльності сільськогосподарського підприємства. При цьому, якщо скорочення операційного циклу можна здійснити за рахунок прискорення виробничого процесу та оборотності дебіторської заборгованості, то фінансовий цикл може бути скорочений як за рахунок даних факторів, так і за рахунок деякого некритичного уповільнення оборотності кредиторської заборгованості.

Ділова активність сільськогосподарського підприємства аналізується як для цілей внутрішньої оцінки його діяльності, так і для порівняння з діловою активністю інших господарських суб'єктів відповідної галузі господарювання. Для того щоб спростити процес порівняння ділової активності декількох підприємств, пропонується визначити кінцевий кількісний показник ділової активності. Взявши за основу методику розрахунку впливу ділової активності на результативність діяльності підприємств [6], ми пропонуємо розраховувати ланцюгові індекси для кожного кількісного показника ділової активності за формулою:

$$I_n = \frac{y_n}{y_{n-1}}, \quad (1)$$

де I_n – індекс кількісного показника ділової активності;

y_n – значення показника за період n ;

y_{n-1} – значення показника за період $n-1$.

Відповідно індекс загальної ділової активності ($I_{ДА}$) буде являти собою середнє арифметичне з ланцюгових індексів усіх кількісних показників (набір коефіцієнтів зазначених вище), і має вигляд:

$$I_{ДА} = I_{КОКзаг.} + I_{КОТП} + I_{КООФ} + I_{КОДЗ} + I_{КОКЗ} + I_{КОВК} + I_{ОЦ} + I_{ФЦ} \quad (2)$$

Практичне застосування індексної системності для оцінки ділової активності сільськогосподарського підприємства, або порівняння декількох, дозволяє визначити певні коливання в їх діяльності з ціллю фінансового управління. Так розроблена система кількісних показників оцінки ділової активності підприємства являє собою сукупність відносних показників, де основою її оцінки виступають показники оборотності. Окрім показників оборотності в систему включені такі показники як тривалість операційного та фінансового циклів. При цьому, для спрощення процесу порівняння ділової активності декількох сільськогосподарських підприємств нами виведений кінцевий кількісний показник ділової активності, який представляє собою середнє арифметичне з ланцюгових індексів усіх кількісних показників.

Таким чином, за наведеною методикою оцінки, ділова активність сільськогосподарського підприємства відображає вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на його діяльність. Внаслідок чого операційний і фінансовий цикли є головними показниками фінансового управління ділової активності підприємства, тобто для підвищення результативної діяльності необхідно управляти окремими елементами як операційного циклу підприємства (тривалістю оборотності виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції, дебіторської заборгованості), так і фінансового (тривалістю обороту грошових коштів, дебіторської та кредиторської заборгованості).

В даному випадку удосконалення фінансового управління діловою активністю вимагає нових підходів до прийняття управлінських рішень які дозволили б оцінити їх ефективність. Такий підхід потребує повноту

проведення фінансового аналізу ділової активності, де необхідно досліджувати кількісні показники в сукупності з якісними. Отримані таким чином дані можна використовувати для аналізу динаміки зміни ділової активності як всередині сільськогосподарського підприємства, так і в порівнянні з іншими підприємствами. При цьому проявом ефективності фінансового управління діловою активністю сільськогосподарського підприємства має бути розрахунок оптимальної структури оборотних засобів і оборотного капіталу та встановлення оптимального співвідношення між джерелами фінансування оборотних засобів.

В цілому, за своєю природою фінансовий аспект в управлінні діловою активністю сільськогосподарського підприємства зводиться до визначення швидкості обороту його засобів, і полягає в дослідженні рівня та динаміки різноманітних фінансових коефіцієнтів оборотності, які являються відносними показниками фінансових результатів діяльності. Це передбачає постійний моніторинг змін, що відбуваються навколо підприємства, і без контролю над реалізацією стратегії його розвитку унеможлиблюється впровадження заходів щодо вдосконалення фінансового управління діловою активністю в частині формування ефективної системи її управління з урахуванням потенційних можливостей.

Література до розділу 3.7:

1. Гарасюк О.А. Проблеми щодо сутності поняття «ділова активність підприємства» / О.А. Гарасюк // Вісник КТУ. – 2010. – № 22. – С. 63–68.
2. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятий АПК : Учебник. / Савицкая Г.В. – Мн.: Новое издание, 2006. – 328 с.
3. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз : навч. посіб. / Цал-Цалко Ю.С. – К.: ЦУЛ, 2002. – 360 с.
4. Ковалев В.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : Учебник. / В.В. Ковалев, О.Н. Волкова – Мн.: Проспект, 2009. – 424 с.

5. Заїкіна О.О. Роль показників ділової активності в оцінці управління підприємством / О.О. Заїкіна // Харчова промисловість. – 2012. – №7. – С. 144–148.

6. Сидоренко І.В. Вплив ділової активності на результативність діяльності сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук. К., 2010. – 20 с.

7. Самарин И.В. Методика оценки эффективности оперативного управления предприятием // Естественные и технические науки. – 2014. – № 9-10(77). – С. 228–235.